

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/191/2007

SAMOPCZUCIE POLAKÓW I POSTRZEGANIE NASTROJÓW ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO W LATACH 1988–2007

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2007

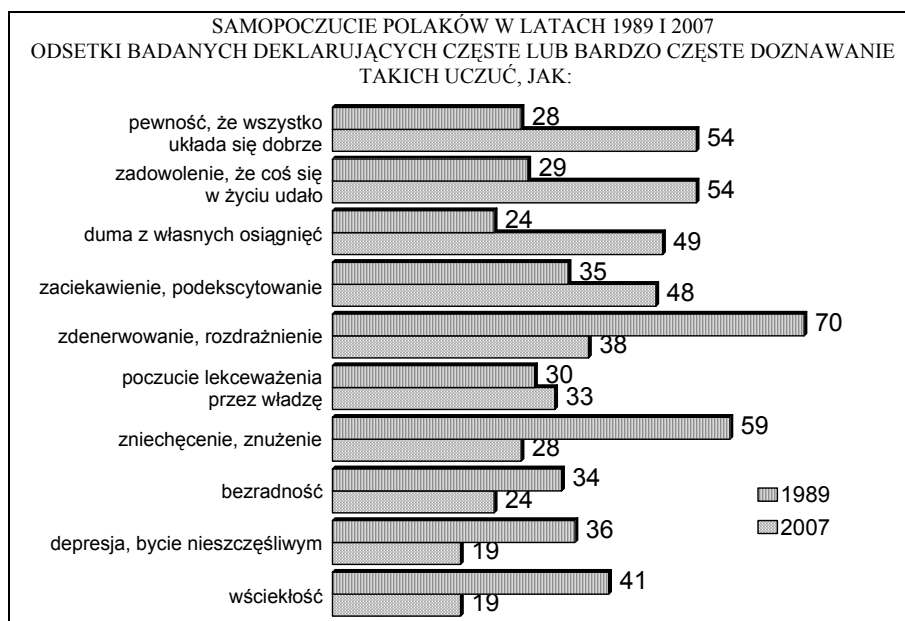
PRZEDRUK I ROZPOWSZECZNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

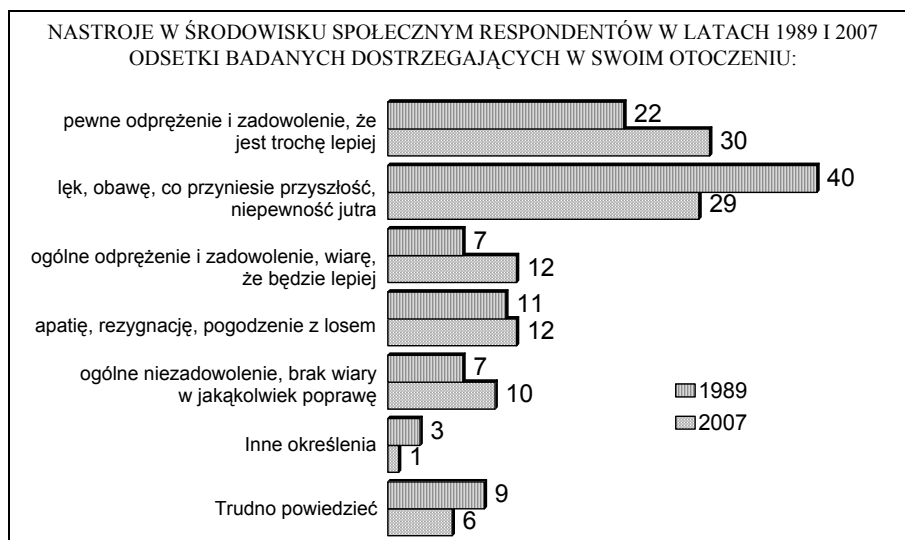
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

SAMOPOCZUCIE POLAKÓW I POSTRZEGANIE NASTROJÓW ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO W LATACH 1988–2007

- ❖ Mijający rok przyniósł znaczną poprawę samopoczucia Polaków. Obecnie jest ono najlepsze w całym okresie 1988–2007. W stosunku do przełomowego roku 1989 umocniły się emocje pozytywne, a osłabły negatywne. Nadal jednak co trzeci Polak często ma poczucie, że jako obywatel jest lekceważony przez władzę.

- ❖ Obraz nastrojów panujących w środowisku społecznym respondentów jest obecnie również najlepszy w całym omawianym okresie. W porównaniu z rokiem 1989 przybyło ankietowanych, którzy zauważają w swoim otoczeniu pozytywne emocje, a ubyło wskazujących na trapiącą ludzi niepewność jutra. Utrzymały się jednak odsetki osób dostrzegających w swoim środowisku apatię, rezygnację oraz ogólne niezadowolenie, brak wiary w poprawę.

Z naszych wieloletnich badań wynika, że Polacy w coraz jaśniejszych barwach opisują własne samopoczucie oraz nastroje swojego środowiska. Najnowszy sondaż¹ ukazuje, że szczególnie korzystny pod tym względem okazał się mijający rok, przyniósł bowiem zarówno znaczącą poprawę autoportretu, jak i obrazu środowiska społecznego respondentów.

SAMOPOCZUCIE

Samopoczucie Polaków odtwarzamy na podstawie odpowiedzi respondentów na dziesięć pytań dotyczących częstości doświadczania w kończącym się roku różnych pozytywnych i negatywnych stanów emocjonalnych.

Tabela 1

Jak często w ciągu mijającego roku doznawał(a) Pan(i) następujących uczuć:	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale, wcale
	w procentach			
- był(a) Pan(i) zadowolony(a), bo coś się udało, powiodło się w życiu	5	49	41	5
- poczuł(a) Pan(i) pewność, że wszystko układa się dobrze	4	49	39	7
- był(a) Pan(i) dumny(a) ze swoich osiągnięć	5	43	41	10
- był(a) Pan(i) szczególnie czymś zaintrygowany(a), zainteresowany(a), podekscytowany(a)	4	43	40	12
- był(a) Pan(i) zdenerwowany(a), rozdrażniony(a)	5	33	49	13
- czuł(a) się Pan(i) jako obywatel(ka) wyraźnie lekceważony(a) przez władzę	6	27	39	27
- czuł(a) się Pan(i) zniechęcony(a), znużony(a)	4	23	56	17
- czuł(a) się Pan(i) bezradny(a)	4	20	45	30
- czuł(a) się Pan(i) nieszczęśliwy(a), był(a) Pan(i) w depresji	4	16	39	41
- ogarniała Pana(ia) wściekłość, miał(a) Pan(i) ochotę wszystko rozwalić	4	15	39	42

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (211) zrealizowano w dniach 1–4 grudnia 2007 roku na liczącej 870 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Zestawienie deklaracji z lat 1988–2007 ukazuje systematyczną poprawę samopoczucia Polaków. Za szczególnie korzystny pod tym względem należy uznać mijający rok, po raz pierwszy bowiem samopoczucie rodaków zdecydowanie wyznaczane jest przez emocje pozytywne. Z wypowiedzi respondentów wynika, że więcej niż co drugi z nich wielokrotnie odczuwał pewność, że wszystko układa się dobrze, oraz doświadczał satysfakcji z tego, iż powiodło mu się w życiu (po 54%). Niewiele mniej osób (49%) przeżywało dumę ze swoich osiągnięć. Uczuciom tym często towarzyszyło szczególne zaciekawienie, podekscytowanie (48%).

Emocje negatywne pojawiały się w tym roku znacznie rzadziej niż pozytywne. Z uzyskanych deklaracji wynika, że wielokrotne zdenerwowanie i rozdrażnienie było udziałem niemal dwóch piątych respondentów (38%). Co trzeci badany (33%) często miał poczucie, że jest jako obywatel lekceważony przez władze. Więcej niż co czwarty (28%) wiele razy czuł zniechęcenie i znużenie, a co czwarty (24%) doznawał uczucia bezradności. Co piąty respondent (19%) ujawnia ponadto częste przeżywanie stanów depresyjnych i tyle samo osób (19%) przyznaje się do wielokrotnie odczuwanej wściekłości.

Tabela 2

Jak często w ciągu minionego roku doznawał(a) Pan(i) następujących uczuć:	Zsumowane odpowiedzi „bardzo często” i „często” w latach																
	‘88	‘89	‘90	‘91	‘93	‘94	‘95	‘96	‘99	‘00	‘01	‘02	‘03	‘04	‘05	‘06	‘07
	w procentach																
- pewności, że wszystko układa się dobrze	37	28	29	15	20	22	30	36	37	36	33	34	40	40	43	48	54
- zadowolenia, że coś się w życiu udało	34	29	32	21	22	24	32	38	41	40	40	36	45	45	49	49	54
- dumy z własnych osiągnięć	28	24	31	45	32	32	25	28	34	33	33	32	36	39	38	40	49
- zaciekawienia, podekscytowania	35	35	36	26	24	26	-	31	33	32	36	30	39	37	38	-	48
- zdenerwowania, rozdrażnienia	72	70	67	69	64	64	59	56	55	55	56	54	56	52	49	45	38
- poczucia lekceważenia przez władzę	32	30	28	39	26	29	-	18	32	35	33	26	43	32	32	28	33
- zniechęcenia, znużenia	55	59	52	62	49	49	43	41	37	38	36	39	38	36	36	35	28
- bezradności	31	34	26	34	39	39	30	29	33	32	33	36	36	31	32	29	24
- depresji, bycia nieszczęśliwym	34	36	31	45	32	32	27	28	23	23	26	24	25	22	24	23	19
- wściekłości	-	41	33	40	32	36	28	27	31	27	27	26	29	25	23	23	19

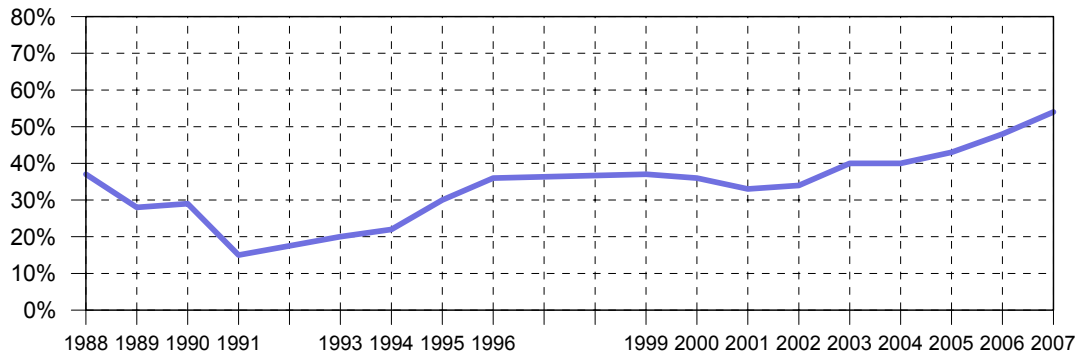
Z porównań wynika, że w mijającym roku nastąpiła znacząca poprawa samopoczucia Polaków. Przybyło badanych, którzy wiele razy mieli pewność, iż wszystko układa się dobrze (o 6 punktów), a także byli zadowoleni, że coś im się w życiu udało (o 5 punktów), a przede wszystkim tych, którzy wielokrotnie odczuwali dumę z własnych osiągnięć (o 9 punktów)². Ubyło natomiast tych, którzy często doznawali rozdrażnienia i zdenerwowania oraz zniechęcenia, znużenia (po 7 punktów), a także bezradności (o 5 punktów) oraz depresji i wściekłości (po 4 punkty). W jednej tylko dziedzinie, dotyczącej doświadczeń obywatelskich, odnotowujemy w ostatnim roku pogorszenie – o 5 punktów wzrósł odsetek deklarujących, że często czuli się lekceważeni przez władzę.

Poprawę samopoczucia Polaków znacznie wyraźniej widać z dłuższej perspektywy czasowej, obejmującej okres od schyłku PRL do dziś. Coraz więcej ludzi ma pewność, że wszystko układa się dobrze, systematycznie rośnie też zadowolenie Polaków z tego, że coś im się w życiu udało, powoli umacnia się również poczucie dumy z własnych osiągnięć. Odsetki doświadczających tego typu pozytywnych emocji są w tym roku wyjątkowo wysokie. Jednocześnie systematycznie słabnie poziom społecznej frustracji (zdenerwowanie, rozdrażnienie) i apatii (zniechęcenie, znużenie) oraz bezradności. Maleje też liczba Polaków doświadczających stanów depresyjnych (bycie nieszczęśliwym) i dysforycznych (wściekłość). Odsetki doświadczających takich negatywnych emocji są w tym roku wyjątkowo niskie. Można więc uznać, że samopoczucie Polaków jest obecnie najlepsze w całym analizowanym okresie – w ostatnich dziewiętnastu latach. Na tym tle szczególnie wyraźnie widać, że niemal nic się nie zmienia w sferze emocji obywatelskich – od roku 1989 utrzymuje się odsetek badanych często mających poczucie, że jako obywatele są lekceważeni przez władzę.

² W porównaniu z pomiarem sprzed dwóch lat (w ubiegłym roku tego nie badaliśmy) znacznie przybyło także badanych, którzy wielokrotnie byli szczególnie zaniepokojeni, podekscytowani.

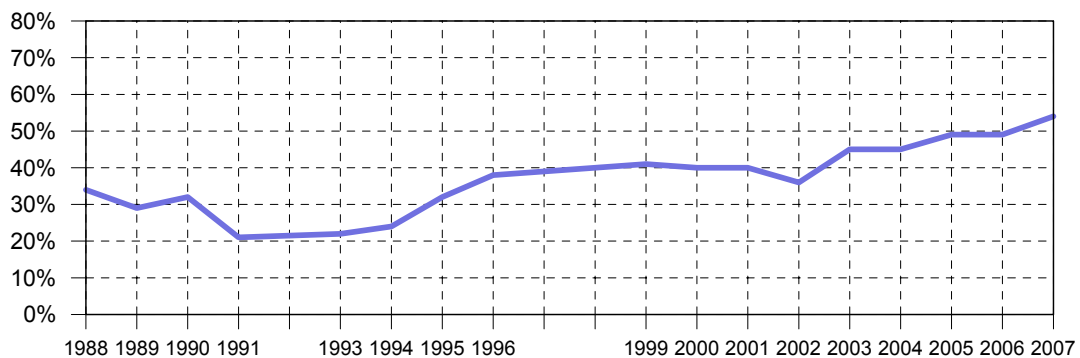
CBOS

RYS. 1. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
PEWNOŚCI, ŻE WSZYSTKO UKŁADA SIĘ DOBRZE

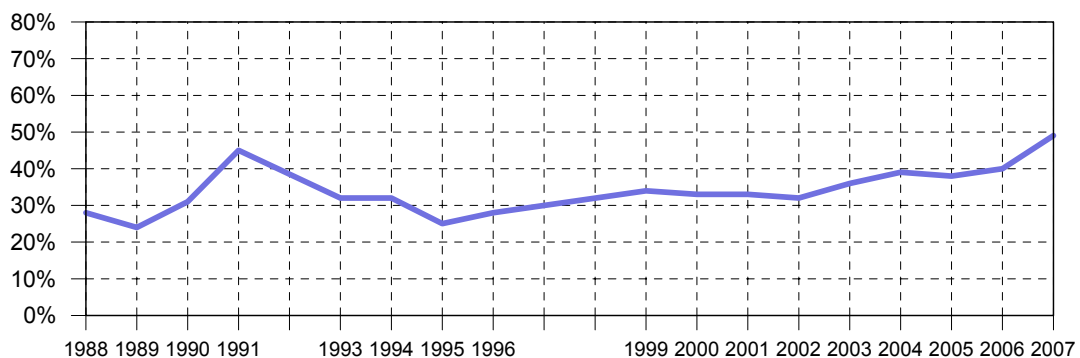
CBOS

RYS. 2. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
ZADOWOLENIA, ŻE COŚ SIĘ W ŻYCIU UDAŁO

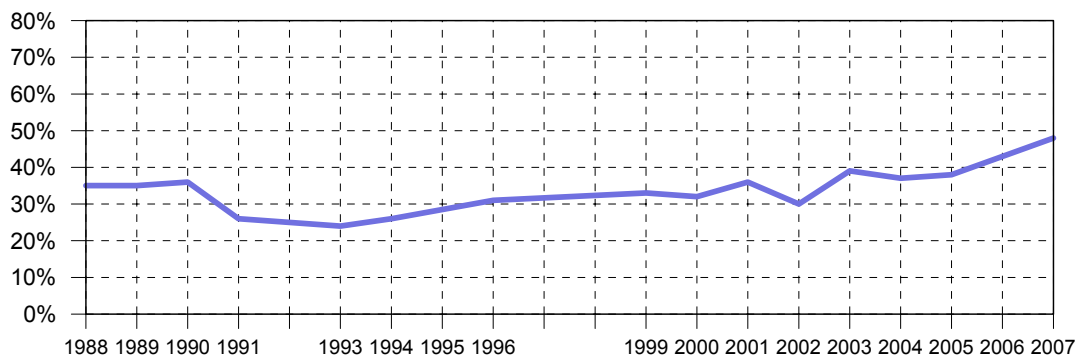
CBOS

RYS. 3. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
DUMY Z WŁASNYCH OSIĄGNIĘĆ

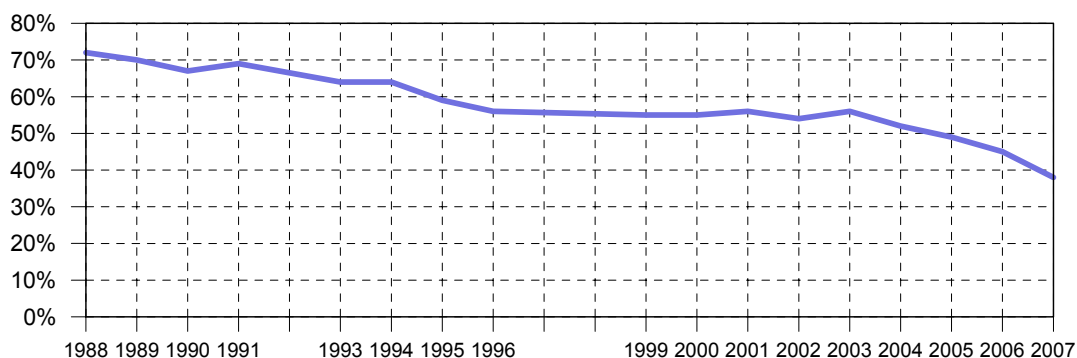
CBOS

RYS. 4. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
ZACIEKAWIENIA, PODEKSCYTOWANIA

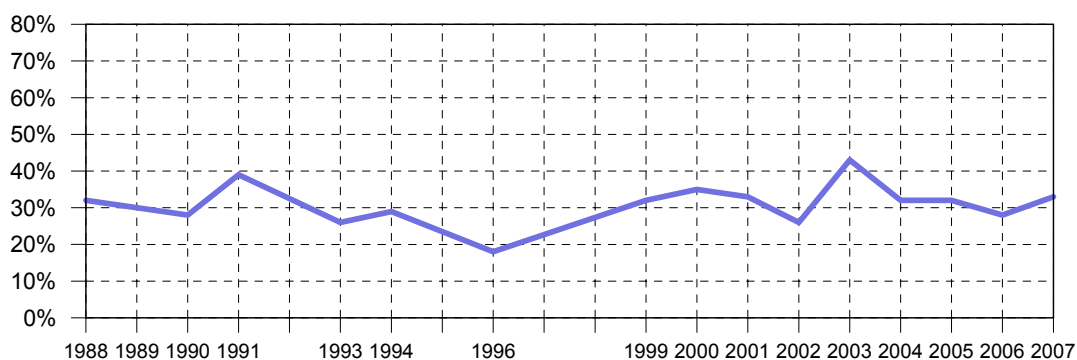
CBOS

RYS. 5. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
ZDENERWOWANIA, ROZDRAŻNIENIA

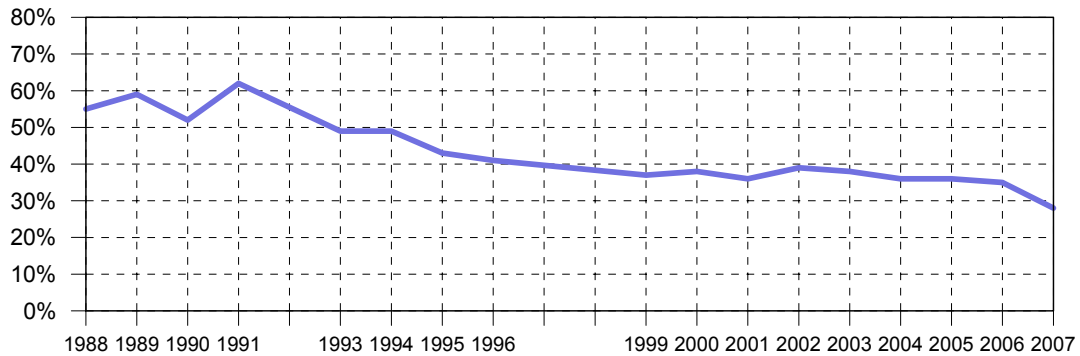
CBOS

RYS. 6. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
LEKCEWAŻENIA PRZEZ WŁADZĘ

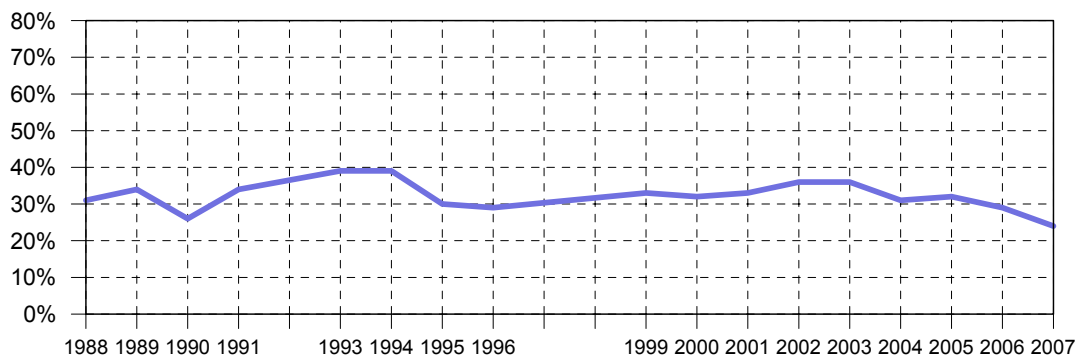
CBOS

RYS. 7. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
ZNIECHĘCENIA, ZNUŻENIA

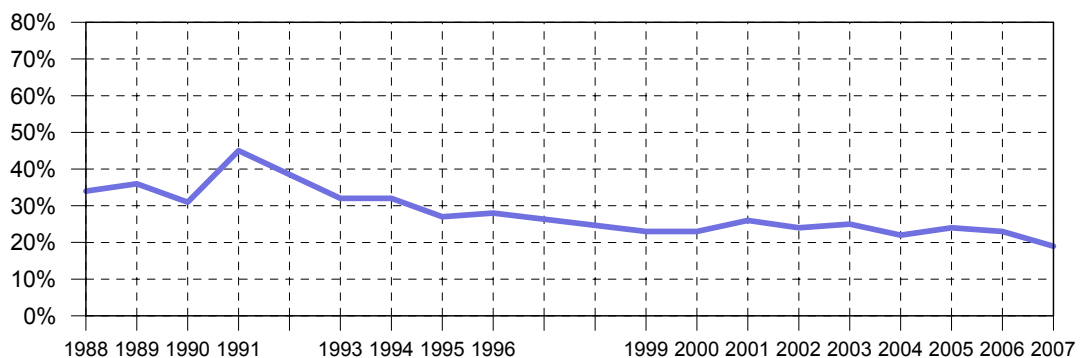
CBOS

RYS. 8. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
BEZRADNOŚCI

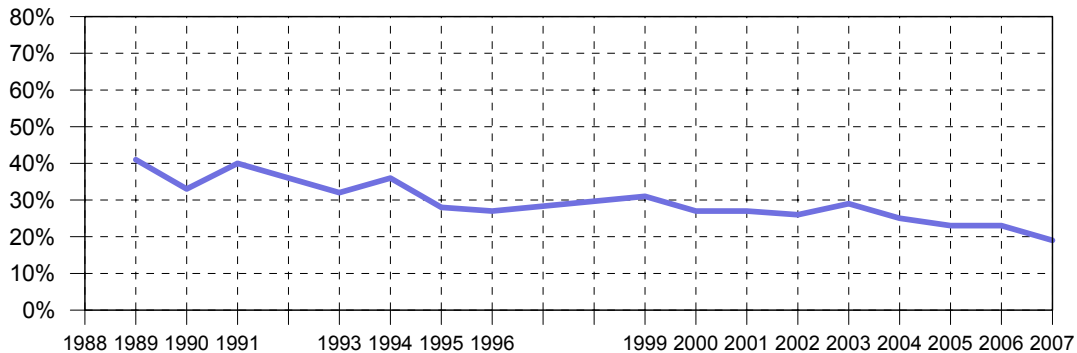

CBOS

RYS. 9. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
DEPRESJI, BYCIA NIESZCZĘŚLIWYM

RYS. 10. DEKLARUJĄCY CZĘSTE LUB BARDZO CZĘSTE DOZNAWANIE UCZUCIA
WŚCIEKŁOŚCI

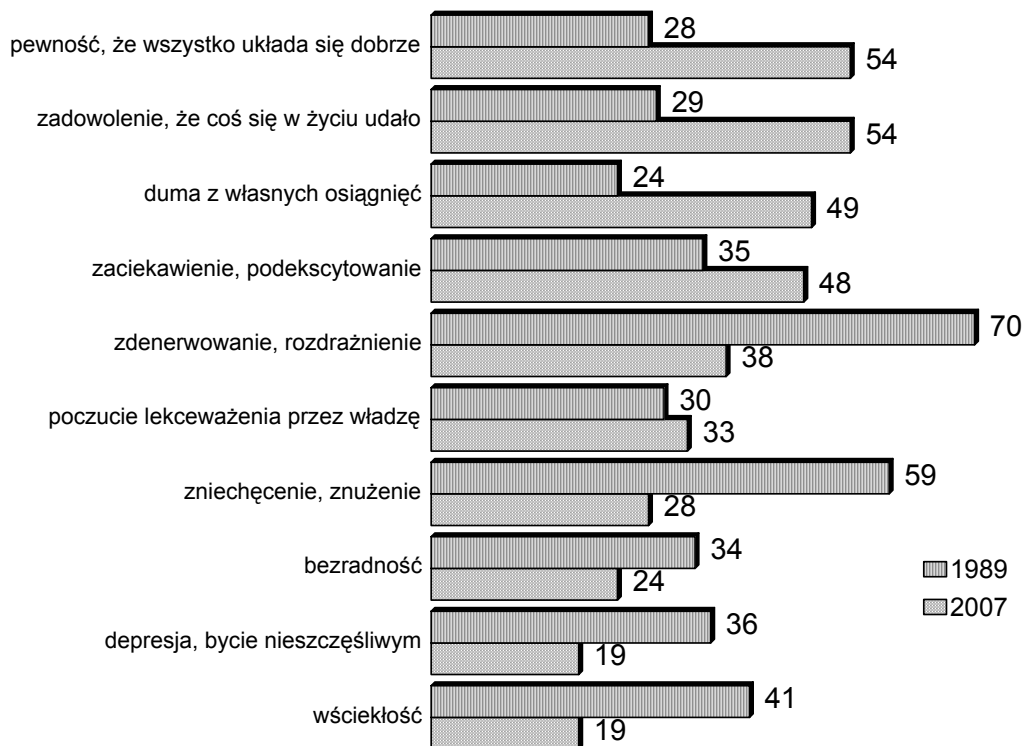

Dobłą ilustrację skali przemian, jakie zaszły w tej dziedzinie, stanowi porównanie autoportretu z przełomowego roku 1989 i z roku 2007. Okazuje się, że w ostatnich dziewiętnastu latach wyraźnie umocniły się pozytywne uczucia Polaków. Znacznie wzrosły odsetki badanych mających pewność, że wszystko układa się dobrze (o 26 punktów), oraz zadowolonych z tego, że coś im się w życiu udało, a także odczuwających dumę z własnych osiągnięć (po 25 punktów). Przybyło również (o 13 punktów) osób często doświadczających zaciekawienia, podekscytowania.

Wyraźnie osłabły natomiast emocje negatywne. Znacznie zmalała liczba badanych przyznających się do częstego zdenerwowania i rozdrażnienia (o 32 punkty) oraz zniechęcenia, znużenia (o 31 punktów), a także wielokrotnie przeżywających wściekłość (o 22 punkty) oraz stany depresyjne (o 19 punktów). Stosunkowo najmniej zmalała skala bezradności społecznej (10-punktowy spadek odsetka często jej doświadczających). Natomiast poziom alienacji obywatelskiej (poczucia lekceważenia przez władzę) utrzymał się na takim samym poziomie jak w roku 1989.

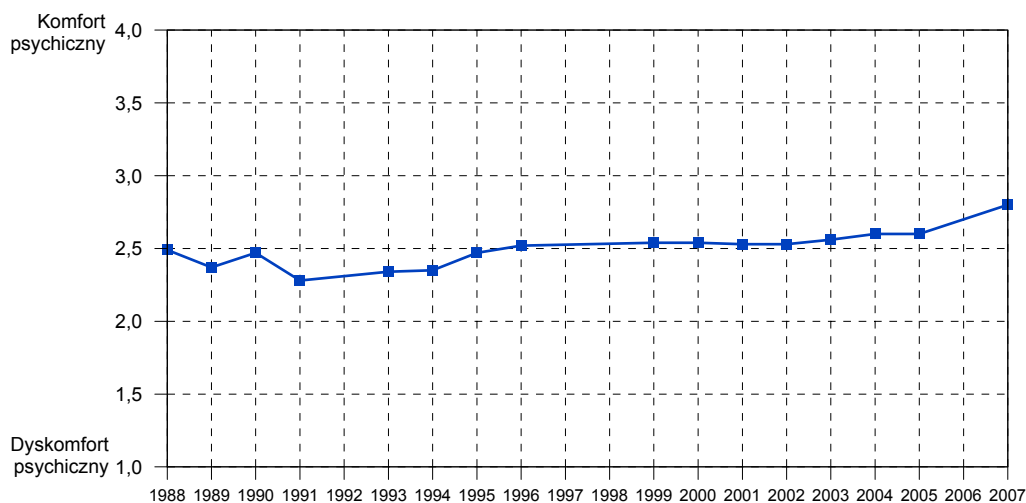
RYS. 11. SAMOPOCZUCIE POLAKÓW W LATACH 1989 I 2007

Odsetki badanych deklarujących częste lub bardzo częste doznawanie takich uczuć, jak:

Syntetyczny wskaźnik samopoczucia (w którym pomija się poczucie lekceważenia przez władzę, ponieważ jest ono stosunkowo słabo skorelowane z pozostałymi czysto psychologicznymi wymiarami ocen) ukazuje, że najgorsze samopoczucie mieli Polacy w roku 1991. Wtedy właśnie uległo ono wyraźnemu pogorszeniu w stosunku do roku 1988 i pierwszych kilkunastu miesięcy funkcjonowania nowego ustroju. Był to czas wprowadzania gospodarki rynkowej i pojawienia się bezrobocia, nieznanego wcześniej na taką skalę. We wszystkich badaniach z tamtego okresu odnotowywaliśmy pogorszenie warunków życia i kondycji ekonomicznej gospodarstw domowych, a także spadek nastrojów społecznych. W latach 1993–1996 samopoczucie Polaków stopniowo się poprawiało, co może świadczyć o oswajaniu się społeczeństwa z nową rzeczywistością, a kolejne lata przyniosły jego stabilizację. Dopiero od 2003 roku ponownie daje się zauważyć bardzo powolna poprawa w tej dziedzinie.

RYS. 12. SAMOPOCZUCIE POLAKÓW W LATACH 1988–2007

Dla dziewięciu wymiarów obliczono średnią nasilenia doznawanych emocji mierzoną na skali od 1 do 4, porządkując je tak, by 1 oznaczało dyskomfort psychiczny, definiowany jako deklarowanie częstych doznań negatywnych, a 4 – komfort psychiczny określony przez częste występowanie emocji pozytywnych. W tak obliczonym wskaźniku pominięto „poczucie lekceważenia przez władzę”, ponieważ jest ono stosunkowo słabo skorelowane z pozostałymi czysto psychologicznymi wymiarami ocen

Samopoczucie Polaków jest wyraźnie zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe). Przede wszystkim zależy od położenia społecznego badanych – im są młodszy, lepiej wykształceni i zajmują wyższą pozycję społeczno-zawodową, a także im lepsze są ich warunki materialne i wyższe dochody na osobę w rodzinie, tym częściej na ogół w mijającym roku odczuwali pewność, że wszystko się dobrze układa. Lepsze położenie społeczne sprzyjało też częstemu przeżywaniu zadowolenia, że coś się w życiu udało, oraz dumy ze swoich osiągnięć, a także szczególnemu zainteresowaniu, podekscytowaniu różnymi sprawami. Pozytywne emocje najczęściej były udziałem osób o wysokiej pozycji społeczno-ekonomicznej oraz ludzi młodych, szczególnie uczniów i studentów.

Natomiast najrzadziej pozytywne stany emocjonalne odczuwali ludzie znajdujący się w złym położeniu społecznym – najstarsi, żyjący w złych warunkach materialnych, najgorzej sytuowani, mający wykształcenie podstawowe, renciści, emeryci, bezrobotni. Grupy te częściej niż inne narażone były również na negatywne emocje – zdenerwowanie i rozdrażnienie oraz zniechęcenie i znużenie, a także na uczucie bezradności i stany depresyjne. Natomiast wielokrotnemu doświadczaniu dysforii, wściekłości sprzyjały głównie złe warunki bytowe, finansowe oraz trwale zły stan zdrowia (cechujący rencistów). Zwraca też uwagę fakt, że wszystkie wymienione negatywne emocje znacznie częściej były udziałem

kobiet niż mężczyzn³. Mniej zróżnicowane społecznie okazały się deklaracje dotyczące sfery obywatelskiej, jednak widać, że poczucia lekceważenia ze strony władz szczególnie często doświadczali mieszkańcy wielkich miast oraz pracownicy fizyczno-umysłowi (oni też należą do najczęściej doświadczających zdenerwowania, rozdrażnienia oraz zniechęcenia, znużenia).

Warto podkreślić, że samopoczucie Polaków w znacznym stopniu zależy od tego, jak układa im się życie rodzinne. Badani, których dotknęła trauma rodzinna, tzn. przeżyli śmierć współmałżonka, rozwód lub separację, znacznie rzadziej niż pozostali ankietowani doświadczali w ubiegłym roku uczuć pozytywnych, a ich samopoczucie zdominowane było przez negatywne emocje, takie jak: zdenerwowanie, rozdrażnienie oraz zniechęcenie, znużenie, bezradność i depresja.

Tabela 3

Jak często w ciągu minionego roku doznawał(a) Pan(i) następujących uczuć:	Ogółem	Kawalerowie, panny	Małżonkowie	Wdowcy, rozwidzeni, w separacji
	odsetki deklaracji częstego lub bardzo częstego doznawania wymienionych uczuć			
- pewności, że wszystko układa się dobrze	54	58	56	39
- zadowolenia, że coś się w życiu udało	54	64	55	34
- dumy z własnych osiągnięć	49	59	50	29
- zaciekawienia, podekscytowania	48	61	48	25
- zdenerwowania, rozdrażnienia	38	29	40	46
- poczucia lekceważenia przez władzę	33	30	35	32
- zniechęcenia, znużenia	28	17	27	47
- bezradności	24	15	25	41
- depresja, bycia nieszczęśliwym	19	12	17	41
- wściekłość	19	14	20	21

OBRAZ ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO

Do opisu nastrojów środowiska społecznego badanych posłużyło pytanie zamknięte, zawierające pięć opinii, spośród których ankietowani wybierali jedną, ich zdaniem najtrafniej charakteryzującą stan emocjonalny ludzi ze swojego otoczenia w pracy lub miejscu zamieszkania.

³ Kobiety też rzadziej niż mężczyźni deklarują, że wielokrotnie doświadczały w mijającym roku dumy ze swoich osiągnięć (47% wobec 51%).

W tegorocznym opisie nastrojów środowiska respondentów ciągle jeszcze przeważają ciemne odcienie, ale ich przewaga w ostatnim roku wyraźnie zmalała. Obecnie ponad dwie piąte respondentów pozytywnie ocenia nastroje w swoim otoczeniu, dostrzegając odprężenie i zadowolenie, któremu towarzyszą: poczucie, że jest trochę lepiej (30%), oraz – znacznie rzadziej – wiara w lepsze jutro (12%). Ponad połowa ankietowanych opisuje swoje środowisko w ciemniejszych barwach – prawie jedna trzecia z nich (29%) wskazuje na to, że ludzie niepokoją się o przyszłość, są niepewni jutra, niemal jedna ósma (12%) dostrzega w swoim otoczeniu apatię, rezygnację, pogodzenie z losem, a jedna dziesiąta (10%) – ogólne niezadowolenie oraz brak wiary w możliwość jakiegokolwiek poprawy.

Tabela 4

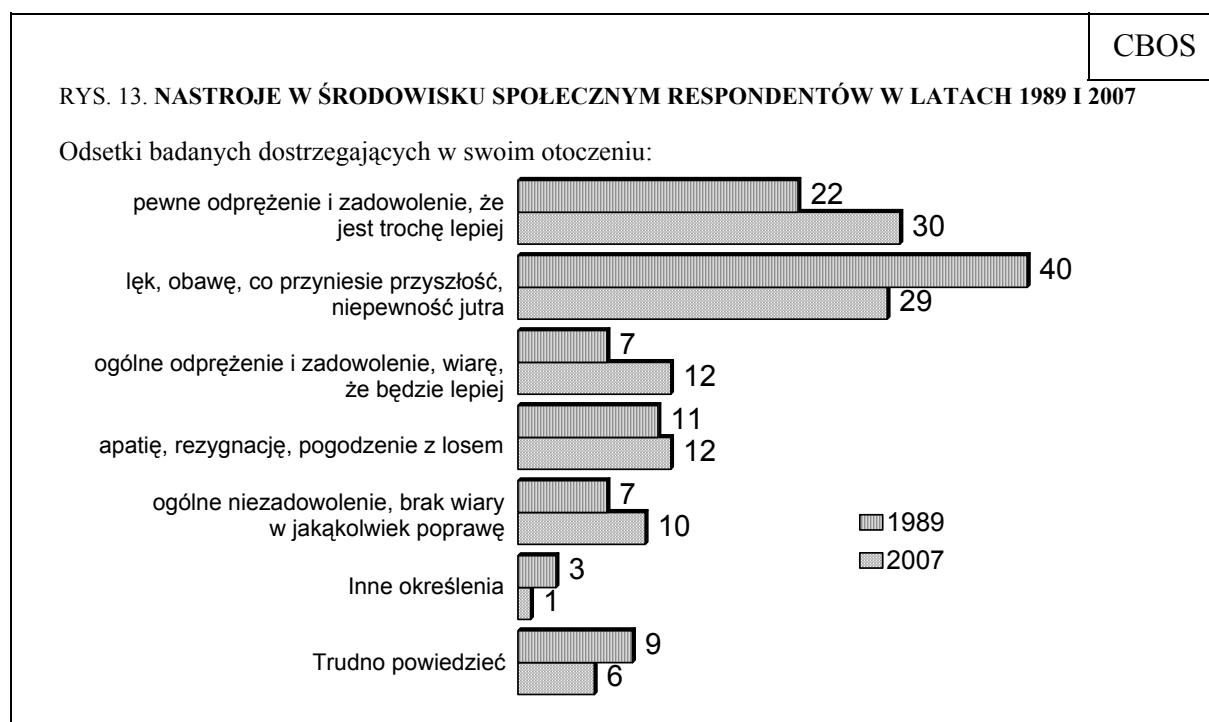
Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, miejscu (środowisku) zamieszkania? Które z następujących określić najlepiej to oddaje?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	XI '88	XI '89	XII '99	XII '00	XII '01	XII '02	XII '03	XII '04	XII '05	XII '06	XII '07	
	w procentach											
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	14	22	8	7	5	6	6	14	16	19	30	
Lęk, obawa, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	42	40	49	48	51	51	47	39	41	36	29	
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	2	7	3	4	3	5	4	6	7	6	12	
Apatia, rezygnacja, pogodzenie z losem	17	11	15	11	12	13	14	17	12	15	12	
Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę	22	7	22	23	26	22	26	19	19	17	10	
Określił(a)bym to inaczej	1	3	1	1	0	0	0	0	1	0	1	
Trudno powiedzieć	4	9	2	6	3	3	3	5	4	6	6	

W stosunku do ubiegłorocznego pomiaru odnotowujemy wyraźną poprawę. Znacznie wzrósł odsetek opinii pozytywnych, a zmalał – negatywnych (po 17 punktów). Przybyło badanych (o 11 punktów), którzy dostrzegają pewne odprężenie i zadowolenie z niewielkiej poprawy. Więcej osób niż przed rokiem wskazuje także na panujące ogólne odprężenie i zadowolenie oraz wiarę, że będzie lepiej (wzrost o 6 punktów). Jednocześnie ankietowani rzadziej niż rok temu dostrzegają w swoim otoczeniu przejawy lęku, niepewności jutra, rzadziej także wskazują na ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę (spadek po 7 punktów). Minimalnie zmienił się jedynie odsetek osób wskazujących na panującą w ich otoczeniu apatię, rezygnację (spadek o 3 punkty).

Z porównania z wcześniejszymi pomiarami wynika, że obraz nastrojów środowiska społecznego badanych był najmniej korzystny w latach 1999–2003 i zmienił się na lepsze po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W grudniu 2004 roku ubyło osób dostrzegających

w swoim otoczeniu lęk o przyszłość oraz ogólne niezadowolenie i brak wiary w poprawę, przybyło zaś tych, które widzą pewne odprężenie i zadowolenie, że jest lepiej. Kolejne lata przyniosły stopniową poprawę opinii, a tegoroczna diagnoza jest najlepsza w całym okresie objętym badaniami.

Warto podkreślić, że w mijającym roku po raz pierwszy obraz nastrojów środowiska społecznego jest lepszy niż na początku przemian, w przełomowym roku 1989. Obecnie więcej badanych niż wtedy dostrzega w swoim otoczeniu odprężenie i zadowolenie, któremu towarzyszą: poczucie, że jest trochę lepiej (wzrost z 22% do 30%), oraz wiara w lepszą przyszłość (wzrost z 7% do 12%). Jednocześnie znacznie mniej osób zauważa trapiącą ludzi niepewność jutra, lęk przed przyszłością (spadek z 40% do 29%). Należy jednak podkreślić, że utrzymał się odsetek dostrzegających w swoim środowisku inne negatywne emocje – apatię, rezygnację, pogodzenie z losem oraz ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę.

Obraz środowiska społecznego w dużej mierze zależy od położenia społecznego badanych (zob. tabele aneksowe). Generalnie, im młodszy są respondenci, mają wyższe wykształcenie i lepsze warunki materialne, tym częściej przedstawiają nastroje swojego otoczenia w jasnych odcieniach, wskazując na panujące tam odprężenie i zadowolenie z poprawy oraz wiarę w lepsze jutro. Przewagę takich pozytywnych opinii odnotowujemy

przede wszystkim w grupie młodzieży – w wieku od 18 do 24 lat (62%), wśród uczniów i studentów (62%) oraz w środowisku kadry kierowniczej, inteligencji (60%) i ogółu badanych mających wyższe wykształcenie (58%), a także wśród ludzi najlepiej sytuowanych (56%) i żyjących w dobrych warunkach materialnych (54%). Natomiast im gorsze położenie społeczne badanych, tym częstsze przedstawianie nastrojów swojego otoczenia w ciemnych barwach i dostrzeganie przede wszystkim panującego tam uczucia niepewności jutra, lęku o przyszłość, a także apatii, rezygnacji, ogólnego niezadowolenia, braku wiary w poprawę. Przewagę takich negatywnych opinii odnotowujemy przede wszystkim wśród rencistów (70%), osób żyjących w złych warunkach materialnych (63%), rolników (62%), wśród emerytów, badanych mających podstawowe wykształcenie (po 58%) oraz wśród pracowników fizyczno-umysłowych (57%). Ponadto zwraca uwagę fakt, że kobiety postrzegają nastroje swojego środowiska w znacznie ciemniejszych barwach niż mężczyźni. Także osoby dotknięte rodzinną traumą, które przeżyły śmierć współmałżonka, rozwód lub separację, mają gorszy ich obraz niż pozostali ankietowani.

Tabela 5

Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, miejscu (środowisku) zamieszkania? Które z określeń najlepiej to oddaje?	Ogółem	Kawalerowie, panny	Małżonkowie	Wdowcy, rozwiedzeni, w separacji
	w procentach			
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	30	38	29	21
Lęk, obawę, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	29	25	31	28
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiarę, że będzie lepiej	12	13	12	7
Apatię, rezygnację, pogodzenie z losem	12	9	12	16
Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę	10	8	10	13
Inne określenia	1	1	0	2
Trudno powiedzieć	6	6	5	13

Badania przeprowadzone w latach 1988–2007 wskazują na poprawę samopoczucia Polaków. Coraz więcej ludzi ma pewność, że wszystko układa się dobrze, systematycznie rośnie też zadowolenie badanych z tego, że coś im się w życiu udało, oraz umacnia się

poczucie dumy z własnych osiągnięć. Jednocześnie stopniowo słabnie poziom społecznej frustracji i apatii oraz bezradności. Powoli maleje też grupa osób często doświadczających stanów depresyjnych i dysforycznych. Mimo że samopoczucie rodaków nadal ma sporo ciemnych odcieni, w tym roku po raz pierwszy emocje pozytywne przeważają nad negatywnymi. Autoportret Polaków jest obecnie najlepszy w całym analizowanym okresie, obejmującym lata 1988–2007. Na tym tle szczególnie wyraźnie widać, że utrzymuje się znaczny poziom alienacji obywatelskiej i niezmiennie mniej więcej co trzeci Polak czuje się często lekceważony przez władzę.

Poprawie samopoczucia Polaków towarzyszą pozytywne zmiany w postrzeganiu swojego środowiska społecznego. Obraz nastrojów w nim panujących zmienił się na lepsze po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, jednak szczególną jego poprawę przyniósł kończący się rok – po raz pierwszy okazało się, że społeczna diagnoza nastrojów jest lepsza niż na początku przemian, w roku 1989. Obecnie znacznie więcej badanych niż przed dziesięcioma laty zauważa w swoim otoczeniu odprężenie i zadowolenie, któremu towarzyszą: poczucie, że jest trochę lepiej, oraz wiara w lepszą przyszłość. Jednocześnie mniej osób niż wtedy wskazuje na trapiącą ludzi niepewność jutra. Utrzymał się jednak odsetek dostrzegających w swoim środowisku apatię, rezygnację oraz ogólne niezadowolenie, brak wiary w poprawę.

Poprawa samopoczucia Polaków i obrazu nastrojów w ich środowisku społecznym może świadczyć o tym, że stopniowo słabnie trauma związana z przemianami ustrojowymi i społeczeństwo powoli oswaja się z nową rzeczywistością. Nasze badania wyraźnie sygnalizują jednak, że ciągle znaczna część obywateli nie odnajduje się w tej rzeczywistości.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

ANEKS

Tabela 1. Jak często w ciągu mijającego roku doznawał(a) Pan(i) następujących uczuć: 1 - czuł(a) się Pan(i) nieszczęśliwy(a), był(a) Pan(i) w depresji; 2 - był(a) Pan(i) dumny(a) ze swoich osiągnięć; 3 - poczuł(a) Pan(i) pewność, że wszystko układa się dobrze; 4 - czuł(a) się Pan(i) zniechęcony(a), znużony(a); 5 - był(a) Pan(i) zdenerwowany(a), rozdrażniony(a); 6 - czuł(a) się Pan(i) bezradny(a); 7 - ogarniała Pana(ia) wściekłość, miał(a) Pan(i) ochotę, aby wszystko rozwalić; 8 - był(a) Pan(i) zadowolony(a), bo coś się udało, powiodło się w życiu; 9 - był(a) Pan(i) szczególnie czymś zaciekawiony(a), zainteresowany(a), podekscytowany(a); 10 - czuł(a) się Pan(i) jako obywatel(ka) wyraźnie lekceważony(a) przez władzę

Połączone odsetki odpowiedzi „bardzo często” i „często”

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Liczba osób
Ogółem	19	49	54	28	38	24	19	54	48	33	870
Płeć											
Mężczyźni	13	51	54	22	34	20	15	54	49	35	414
Kobiety	25	47	53	33	41	29	22	55	47	32	456
Wiek											
18-24 lat	12	68	68	12	34	14	16	75	68	30	129
25-34	9	65	66	20	38	19	17	68	64	28	164
35-44	20	50	61	29	36	25	14	54	50	40	141
45-54	20	41	48	33	41	30	26	50	42	40	164
55-64	26	41	44	31	43	24	23	42	36	33	131
65 lat i więcej	30	29	36	39	35	35	14	35	27	28	141
Miejsce zamieszkania											
Wieś	21	41	45	27	35	25	17	51	43	30	324
Miasto do 20 tys.	18	48	61	27	38	24	18	57	51	29	118
20-100 tys.	19	55	58	30	35	22	19	57	48	29	172
101-500 tys.	18	47	51	31	42	26	18	55	48	37	135
501 tys.i więcej mieszk.	15	63	64	22	46	25	23	54	56	48	121
Wykształcenie											
Podstawowe	30	33	36	39	45	36	21	40	34	28	230
Zasadnicze zawodowe	19	45	52	30	38	26	21	52	44	36	223
Średnie	17	55	59	22	37	19	18	59	52	36	294
Wyższe	5	71	78	16	29	14	11	74	68	32	123
Grupa społ.-zaw. pracujący											
Kadra kier.,inteligencja	7	66	69	23	32	20	11	68	68	38	62
Prac.umysł.niż.szczębla	10	70	76	16	36	20	15	70	63	35	106
Pracownicy fiz.- umysł.	20	47	44	32	50	30	29	50	47	46	75
Robotnicy wykwalifikowani	9	48	63	24	40	21	15	59	58	35	82
Robotnicy niewykwalifik.	23	61	64	12	38	20	21	64	50	24	36
Rolnicy	13	40	50	19	32	22	5	53	46	38	41
Pracujący na własny rach.	15	74	85	7	29	4	17	66	48	31	24
Bierni zawodowo											
Renciści	30	34	32	46	44	37	32	36	28	35	79
Emeryci	29	33	40	35	35	30	15	38	31	29	194
Uczniowie i studenci	7	71	73	16	30	11	16	84	77	25	66
Bezrobotni	21	28	35	30	45	27	25	39	40	39	57
Gospodynie domowe i inni	33	51	49	38	44	30	28	58	39	21	47
Pracuje w:											
inst. państw., publicznej	13	60	69	23	40	20	14	61	56	34	118
spółce właścicieli	4	68	65	16	27	18	16	68	55	39	89
prywatnych i państwa	16	57	64	22	41	22	18	63	61	38	176
sekt. pryw. poza rolnict.	15	37	45	19	36	25	8	44	41	38	42
prywatnym gosp. rolnym											
Dochody na jedną osobę											
Do 300 zł	29	27	41	44	46	35	36	39	29	26	56
301-500	23	55	48	28	43	29	26	60	48	34	111
501-900	24	44	53	28	35	24	18	51	44	33	170
901-1200	19	53	58	28	47	22	15	55	44	28	118
Powyżej 1200 zł	10	58	70	21	29	18	8	64	46	36	91
Ocena własnych war. mater.											
Złe	36	29	26	49	58	43	30	28	34	41	195
Średnie	17	44	48	27	36	24	16	51	41	31	365
Dobre	11	66	77	14	27	14	14	75	64	30	310
Udział w prakt. religijnych											
Kilka razy w tygodniu	20	47	50	31	31	22	12	55	45	33	44
Raz w tygodniu	20	48	55	27	37	26	17	55	49	32	424
1-2 razy w miesiącu	12	51	56	23	34	17	15	54	55	30	152
Kilka razy w roku	22	48	52	28	47	28	25	57	46	38	172
W ogóle nie uczestniczy	24	51	49	38	37	27	22	44	37	35	77
Poglądy polityczne											
Lewica	17	64	63	23	37	22	17	67	56	37	119
Centrum	18	48	54	22	34	23	20	50	49	31	254
Prawica	15	54	60	25	37	20	17	61	51	31	284
Trudno powiedzieć	27	34	40	40	44	34	20	42	37	37	212

Tabela 2. Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, miejscu (środowisku) zamieszkania? Które z następujących określeń najlepiej to oddaje?
1 - Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej; 2 - Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej; 3 - Apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem; 4 - Lęk, obawa, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra; 5 - Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakkolwiek poprawę; 6 - Określił(a)bym to inaczej

(%)

	1	2	3	4	5	6	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	30	12	29	10	1	6	867
Płeć								
Mężczyźni	13	34	13	26	9	0	6	413
Kobiety	11	26	11	32	11	1	7	454
Wiek								
18-24 lat	16	46	10	15	9	0	4	129
25-34	15	33	12	28	7	1	3	161
35-44	12	32	12	30	10	1	3	141
45-54	10	24	12	37	9	0	8	164
55-64	11	25	9	32	17	1	5	130
65 lat i więcej	6	22	15	31	9	1	16	141
Miejsce zamieszkania								
Wieś	13	22	11	33	9	0	12	322
Miasto do 20 tys.	12	39	10	25	10	0	4	118
20-100 tys.	9	33	13	30	11	1	3	172
101-500 tys.	8	36	10	31	11	1	3	133
501 tys.i więcej mieszk.	15	33	17	19	12	2	2	121
Wykształcenie								
Podstawowe	9	21	13	32	13	1	12	228
Zasadnicze zawodowe	15	22	9	35	11	0	7	220
Średnie	10	37	10	30	10	0	3	294
Wyższe	15	43	17	12	5	3	5	123
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	21	39	15	10	7	2	6	62
Prac.umysł.niż.szczebła	15	34	16	25	7	1	3	106
Pracownicy fiz.- umysł.	8	32	10	38	9	0	3	75
Robotnicy wykwalifikowani	18	30	5	33	12	0	2	82
Robotnicy niewykwalifik.	8	38	9	22	13	0	9	36
Rolnicy	4	30	19	27	16	0	4	41
Pracujący na własny rach.	17	36	3	24	10	0	10	24
Bierni zawodowo								
Renciści	7	14	11	48	11	3	7	79
Emeryci	7	23	14	32	12	0	12	193
Uczniowie i studenci	11	51	12	13	8	0	4	66
Bezrobotni	17	30	9	27	9	0	8	57
Gospodynie domowe i inni	18	26	8	32	12	0	4	45
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	15	28	12	31	9	1	4	118
spółce właścicieli								
prywatnych i państwa	19	46	7	14	7	0	7	89
sekt. pryw. poza rolnict.	11	32	12	29	11	1	3	176
prywatnym gosp. rolnym	3	26	20	33	16	0	3	42
Dochody na jedną osobę								
Do 300 zł	14	24	2	43	8	0	9	56
301-500	16	24	13	34	9	0	5	109
501-900	11	26	14	26	16	0	7	170
901-1200	9	28	16	32	8	2	6	117
Powyżej 1200 zł	11	45	11	20	9	2	2	91
Ocena własnych war. mater.								
Złe	8	22	14	38	11	0	8	193
Średnie	10	28	13	30	11	1	7	364
Dobre	16	38	10	22	9	1	4	310
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	8	29	11	30	14	0	8	44
Raz w tygodniu	12	26	11	33	11	1	7	422
1-2 razy w miesiącu	14	39	11	21	9	1	5	151
Kilka razy w roku	11	32	16	29	8	0	5	172
W ogóle nie uczestniczy	11	34	9	22	11	2	10	77
Poglądy polityczne								
Lewica	14	36	17	25	6	0	3	119
Centrum	13	32	12	26	11	1	6	253
Prawica	12	32	12	27	13	1	4	282
Trudno powiedzieć	9	23	9	38	9	1	12	212